

Добрянська Н. В.<https://orcid.org/0000-0002-6319-0409>

Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ ЗА КОРУПЦІЙНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті проведено комплексний аналіз адміністративно-правових аспектів дисциплінарної відповідальності державних службовців за корупційні правопорушення в умовах воєнного стану. Автором встановлено, що введення воєнного стану значно вплинуло на практику застосування дисциплінарних заходів, зумовлюючи необхідність оперативного реагування на порушення, що можуть негативно позначитися на ефективності державної служби та суспільній довірі. Аргументовано, що адміністративно-правові механізми дисциплінарної відповідальності є необхідною умовою для підтримання законності та запобігання корупційним ризикам, оскільки дозволяють своєчасно притягати посадових осіб до відповідальності без застосування кримінальної чи адміністративної відповідальності.

У статті проведено аналіз нормативно-правових актів, що регулюють дисциплінарне провадження за корупційні порушення, зокрема й в умовах воєнного стану, а саме – закони України «Про запобігання корупції», «Про державну службу» та зміни до них, а також підзаконні акти. Особливу увагу приділено спеціальним процедурам застосування дисциплінарних стягнень у період воєнного стану щодо окремої категорії державних службовців.

Аргументовано, що адміністративно-правовий підхід до дисциплінарної відповідальності державних службовців у період воєнного стану є ефективним заходом запобігання корупційним ризикам, оскільки поєднує оперативність реагування з дотриманням принципів законності та захисту прав посадових осіб. Підкреслено необхідність системного правового регулювання та розробки науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення дисциплінарних механізмів, що забезпечать стабільність і прозорість публічної служби в умовах надзвичайних викликів.

На основі проведеного аналізу виявлено низку недоліків правового регулювання у цій сфері. Для усунення виявлених недоліків запропоновано напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання дисциплінарної відповідальності, зокрема уточнення процедур ініціювання дисциплінарних проваджень, закріплення чітких критеріїв визначення корупційного правопорушення у контексті службових обов'язків, а також створення механізмів моніторингу ефективності дисциплінарного впливу на державних службовців.

Ключові слова: публічна служба, державний службовець, воєнний стан, дисциплінарна відповідальність, корупційні порушення.

Постановка проблеми. В умовах воєнного стану в Україні особливого значення набуває ефективне функціонування публічної служби та забезпечення законності у діяльності державних службовців. Розширення повноважень окремих посадових осіб, прискорені процеси прийняття управлінських рішень та посилене навантаження на систему публічної служби створюють значні корупційні ризики, пов'язані з можливими зловживаннями службовим становищем, конфлік-

том інтересів та недотриманням дисциплінарних обов'язків. У цьому контексті особливої актуальності набуває питання адміністративно-правового регулювання дисциплінарної відповідальності державних службовців за корупційні правопорушення, адже саме дисциплінарні механізми дозволяють оперативно реагувати на порушення, мінімізуючи ризики для державного управління.

З огляду на зазначене, виникає потреба у проведенні комплексного науково-правового

дослідження, присвяченого аналізу адміністративно-правових особливостей дисциплінарної відповідальності державних службовців за корупційні правопорушення в умовах воєнного стану. Необхідність теоретичного обґрунтування правового статусу дисциплінарних процедур, визначення особливостей їх застосування під час надзвичайних обставин, а також розробки пропозицій щодо вдосконалення законодавства у цій сфері є визначальною для забезпечення стабільності, прозорості та законності функціонування публічної служби в умовах воєнного стану.

Потстановка завдання. Метою статті є з'ясування особливостей адміністративно-правового регулювання дисциплінарної відповідальності державних службовців за корупційні правопорушення в умовах воєнного стану, а також визначення проблем і перспектив удосконалення дисциплінарних процедур для забезпечення законності, прозорості та ефективності публічної служби. Для досягнення поставленої мети були вирішені такі завдання: визначено особливості нормативно-правового регулювання дисциплінарних процедур у період воєнного стану, зокрема механізми притягнення до відповідальності за корупційні правопорушення; окреслено проблеми застосування адміністративно-правових механізмів дисциплінарної відповідальності; розроблено пропозиції щодо вдосконалення законодавства та практики застосування дисциплінарних заходів з метою підвищення прозорості, невідворотності контролю та мінімізації корупційних ризиків у публічній службі під час воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стан наукового дослідження проблематики дисциплінарної відповідальності публічних службовців за корупційні правопорушення характеризується наявністю окремих праць, у яких розкрито загальнотеоретичні засади та галузеві особливості цього інституту, зокрема у дослідженнях таких науковців як С. М. Бортник, М. В. Коваліва, М. В. Лошицький, О. Телешевський та Д. Р. Татуська та ін. Водночас, попри наявність окремих напрацювань, у тому числі щодо специфіки дисциплінарної відповідальності в умовах воєнного стану для окремих категорій службовців, відсутній комплексний адміністративно-правовий аналіз цього явища у системі публічної служби загалом, зокрема недостатньо дослідженими залишаються питання щодо особливостей та напрямів удосконалення дисциплінарних процедур в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Аналіз положень законодавства України у сфері запобігання

корупції та проходження державної служби свідчить про те, що підстави притягнення публічних службовців до дисциплінарної відповідальності за корупційні правопорушення мають комплексний адміністративно-правовий характер і визначаються насамперед нормами законів України «Про запобігання корупції» [1] та «Про державну службу» [2]. Вказані нормативно-правові акти формують взаємопов'язану систему правового регулювання, у межах якої корупційні порушення розглядаються як підстава для адміністративної чи кримінальної відповідальності, а також як самостійна підстава для застосування дисциплінарних стягнень у межах службових правовідносин.

Відповідно до Закону України «Про запобігання корупції», підстави дисциплінарної відповідальності впливають із порушення встановлених цим законом обмежень, заборон та обов'язків. Зокрема, стаття 22 цього Закону визначає обмеження щодо використання службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей, порушення яких може бути підставою для дисциплінарного провадження. Своєю чергою стаття 23 цього ж Закону регламентує обмеження щодо одержання подарунків, а недотримання таких обмежень утворює підставу для притягнення до юридичної відповідальності. Важливе значення мають положення статей 28–30 Закону України «Про запобігання корупції», які регулюють питання запобігання та врегулювання конфлікту інтересів; невиконання обов'язку щодо повідомлення про конфлікт інтересів або вжиття заходів для його врегулювання розглядається як дисциплінарний проступок. Крім того, стаття 45 Закону встановлює вимоги фінансового контролю, зокрема щодо подання декларацій, а їх порушення (несвоєчасне подання, неподання або подання недостовірних відомостей) також є підставою для застосування дисциплінарних стягнень. Відповідно до статті 65 цього Закону, особи, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, притягаються, зокрема, до дисциплінарної відповідальності [1].

Закон України «Про державну службу» конкретизує зазначені підстави у межах службових правовідносин. Так, відповідно до статті 64 цього Закону дисциплінарна відповідальність державного службовця настає за вчинення дисциплінарного проступку, під яким розуміється невиконання або неналежне виконання посадових обов'язків, визначених цим Законом та іншими нормативно-правовими актами у сфері державної служби, посадовою інструкцією, а також порушення пра-

вил етичної поведінки та інше порушення службової дисципліни [2]. Стаття 65 цього Закону визначає види дисциплінарних проступків, серед яких прямо передбачено деякі порушення вимог законодавства у сфері запобігання корупції, зокрема неповідомлення керівнику державної служби про виникнення відносин прямої підпорядкованості між державним службовцем та близькими особами у 15-денний строк з дня їх виникнення (п. 11 ч. 2). Стаття 66 встановлює види дисциплінарних стягнень, що можуть застосовуватися до державних службовців, а статті 67–69 регламентують порядок здійснення дисциплінарного провадження, включаючи ініціювання, розгляд справи та прийняття рішення [2].

Таким чином, порушення антикорупційних обмежень і заборон може вважатися дисциплінарним проступком, якщо таке діяння не містить ознак адміністративного чи кримінального правопорушення.

В умовах воєнного стану зазначені нормативні підстави загалом залишилися незмінними, однак зазнали трансформації окремі адміністративно-правові механізми їх реалізації.

Між тим, з цього приводу необхідно погодитися з думкою науковців, які звертають увагу на те, що в Україні немає єдиного кодифікованого нормативно-правового акта, який передбачав би процедуру притягнення особи, зокрема такої, яка вчинила корупційне чи пов'язане з корупцією правопорушення, до дисциплінарної відповідальності. Особливістю такого виду відповідальності, на думку вчених, є те, що вирішення питання про застосування дисциплінарного стягнення до особи, винної в учиненні дисциплінарного проступку, покладено не на суд (як в інших видах юридичної відповідальності), а на керівника установи (особу, у якій правопорушник перебуває в безпосередньому підпорядкуванні по службі) і це рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності оформлюють відповідним наказом [3, с. 5–6].

Водночас, у контексті дослідження адміністративно-правових засад дисциплінарної відповідальності публічних службовців в умовах воєнного стану доцільно звернути увагу на підзаконні нормативно-правові акти, зокрема постанову Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2022 р. № 873 (постанова № 873) [4], якою внесено зміни до постанов Кабінету Міністрів України від 25 березня 2016 р. № 243 [5] та від 4 грудня 2019 р. № 1039 [6]. Зазначені акти регулюють деякі питання функціонування державної служби,

зокрема порядок проведення дисциплінарних проваджень та діяльності дисциплінарних комісій. З огляду на відсутність спеціального акта, який визначав би особливості саме досліджуваного виду дисциплінарних проваджень, до останніх застосовуються положення вищезгаданих актів.

Так, прийняття постанови № 873 зумовлене необхідністю перегляду процедур державної служби та їх пристосування до умов воєнного стану, що безпосередньо вплинуло на механізми притягнення державних службовців до дисциплінарної відповідальності, у тому числі за корупційні правопорушення. Однією з основних новел у процедурі дисциплінарного провадження є можливість забезпечення безперервності дисциплінарних процедур в умовах обмеженого доступу до робочих місць та переміщення державних органів. Зокрема, передбачено спрощення організаційних аспектів роботи дисциплінарних комісій, у тому числі можливість їх функціонування в дистанційному режимі або за зміненим складом у разі неможливості забезпечення кворуму [4].

Важливим аспектом змін є також гнучкість у формуванні та діяльності дисциплінарних комісій, зокрема в умовах воєнного стану допускається відступ від окремих процедурних вимог щодо їх складу та порядку роботи, що спрямовано на недопущення блокування дисциплінарних проваджень. Це, у свою чергу, сприяє забезпеченню оперативності притягнення державних службовців до відповідальності, що є критично важливим у період підвищених корупційних ризиків.

Крім того, зміни, внесені постановою № 873, торкаються порядку проведення оцінювання результатів службової діяльності державних службовців (Порядок № 1039), що має опосередкований вплив на дисциплінарну відповідальність. Зокрема, результати оцінювання можуть враховуватися при вирішенні питання про притягнення до дисциплінарної відповідальності або застосування відповідних кадрових рішень. В умовах воєнного стану передбачено можливість коригування процедур оцінювання або їх тимчасового спрощення, що дозволяє враховувати об'єктивні обставини виконання службових обов'язків [4].

Разом із тим, зазначені новели актуалізують проблему дотримання процесуальних гарантій державних службовців. Спрощення процедур, дистанційна форма роботи дисциплінарних органів та гнучкість у їх формуванні можуть створювати ризики формального підходу до розгляду дисциплінарних справ, обмеження права на захист та зниження рівня обґрунтованості

прийнятих рішень. У цьому контексті важливим є забезпечення балансу між оперативністю дисциплінарного реагування та дотриманням принципів законності, об'єктивності та неупередженості.

Отже, постанова № 873 є важливим елементом формування особливого адміністративно-правового режиму функціонування державної служби в умовах воєнного стану, який характеризується адаптивністю процедур, спрямованістю на забезпечення безперервності дисциплінарних проваджень та підвищенням оперативності реагування на порушення, у тому числі корупційного характеру. Водночас такі зміни потребують подальшого наукового осмислення з точки зору забезпечення належних гарантій прав державних службовців та недопущення зловживань у процесі реалізації дисциплінарної відповідальності.

Окремо необхідно звернути увагу на те, що в умовах воєнного стану були прийняті деякі спеціальні нормативно-правові акти, спрямовані на оптимізацію діяльності окремих категорій публічних службовців, зокрема правоохоронних органів, які відіграють важливу роль у забезпеченні захисту прав осіб.

Наприклад, у науковій літературі виділяють певні особливості дисциплінарної відповідальності працівників поліції за вчинення корупційних правопорушень, зокрема: особлива соціальна, економічна та політична небезпечність вчиненого правопорушення; наявність спеціального порядку реалізації дисциплінарного провадження, який здійснюється спеціально уповноваженими суб'єктами; ініціатором проведення службового розслідування щодо корупційного правопорушення можуть бути звичайні громадяни – викривачі; важливу роль у притягненні поліцейського до дисциплінарної відповідальності за вчинення корупційних правопорушень відіграє громадськість [7, с. 17].

При цьому, за загальним правилом, відомості про притягнення правоохоронця до дисциплінарного стягнення за вчинення корупційного порушення вносяться до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, та підлягають висвітленню. Однак, певне виключення стосується відомостей про осіб, які входять до особового складу органів, що провадять оперативно-розшукову або розвідувальну чи контррозвідувальну діяльність, належність яких до вказаних органів становить державну таємницю, та яких притягнуто до відповідальності за вчинення корупційних правопо-

рушень, вносяться до розділу з обмеженим доступом [8, с. 467].

Важливе значення у цьому контексті має Закон України від 15 березня 2022 р. № 2123-IX «Про внесення змін до законів України “Про Національну поліцію” та “Про Дисциплінарний статут Національної поліції України”» (Закон № 2123-IX) з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану», яким запроваджено низку новел у сфері дисциплінарної відповідальності [9].

Зазначений Закон № 2123-IX суттєво змінив підходи до дисциплінарного провадження щодо поліцейських, насамперед у частині забезпечення оперативності прийняття рішень. Зокрема, було розширено дискреційні повноваження керівників поліції щодо ініціювання та розгляду дисциплінарних проваджень, що дозволяє швидше реагувати на порушення службової дисципліни, у тому числі пов'язані з корупційними ризиками. Водночас спрощено окремі процедурні елементи дисциплінарного провадження, зокрема скорочено строки його здійснення та передбачено можливість розгляду матеріалів без обов'язкової фізичної присутності поліцейського, що є об'єктивно зумовленим умовами воєнного стану [9].

Окремою новелою стало розширення підстав для дисциплінарної відповідальності поліцейських із урахуванням специфіки воєнного періоду. До таких підстав фактично віднесено не лише класичні дисциплінарні проступки, але й дії, що підривають авторитет поліції, свідчать про недобросовісність або можуть створювати загрозу національній безпеці. У цьому контексті антикорупційний компонент дисциплінарної відповідальності посилюється, оскільки будь-які прояви зловживання службовим становищем або порушення обмежень, встановлених антикорупційним законодавством, розглядаються як такі, що мають підвищену суспільну небезпеку [9].

Разом із тим, воєнний стан виявив низку проблемних аспектів правового регулювання дисциплінарної відповідальності державних службовців за корупційні правопорушення. Зокрема, має місце неврегульованість окремих процедурних питань, пов'язаних із забезпеченням прав державних службовців у дисциплінарному провадженні в умовах обмеженого доступу до правової допомоги або неможливості повноцінної участі у розгляді справи. Крім того, існує ризик розширеного тлумачення дисциплінарних підстав у зв'язку з необхідністю швидкого реагування, що може

призводити до порушення принципів правової визначеності та пропорційності.

З метою удосконалення законодавства у цій сфері необхідно більш чітко визначити в окремому спеціальному акті процедур дисциплінарного провадження саме у сфері корупційних порушень; установити чіткі критерії кваліфікації корупційних правопорушень як дисциплінарних проступків, а також запровадити ефективний механізм здійснення контролю за діяльністю суб'єктів, що здійснюють дисциплінарні провадження у цих категоріях справ.

Висновки. Таким чином, проведене дослідження дає підстави для висновку про те, що дисциплінарна відповідальність державних службовців у системі публічного управління має самостійний адміністративно-правовий характер і виступає важливим інструментом забезпечення службової дисципліни та запобігання корупційним правопорушенням. Її правова природа полягає у застосуванні уповноваженими суб'єктами заходів впливу за невиконання або неналежне виконання службових обов'язків, у тому числі пов'язаних із порушенням антикорупційного законодавства, що дозволяє забезпечити оперативне реагування на правопорушення без залучення більш складних процедур інших видів юридичної відповідальності.

При цьому, нормативно-правове регулювання дисциплінарної відповідальності державних службовців у період воєнного стану зберігає свою

базову структуру, закріплену у законодавстві про державну службу та запобігання корупції, однак зазнає певної трансформації у частині процедурних механізмів. Зокрема, спостерігається тенденція до спрощення дисциплінарних процедур, скорочення строків їх здійснення, розширення дискреційних повноважень керівників державної служби, а також запровадження гнучких форм організації роботи дисциплінарних органів.

Водночас застосування адміністративно-правових механізмів дисциплінарної відповідальності до державних службовців за корупційні порушення в умовах воєнного стану супроводжується низкою проблем, серед яких можна виокремити ризики надмірного розширення дискреції суб'єктів владних повноважень, можливість формального підходу до розгляду дисциплінарних справ, а також ускладнення забезпечення процесуальних гарантій прав державних службовців. Особливої уваги потребує проблема дотримання принципів законності, об'єктивності та пропорційності при притягненні до відповідальності в умовах підвищеної потреби в оперативності управлінських рішень. Для усунення цих проблем необхідно застосувати комплексний підхід, спрямований, передусім, на забезпечення належного балансу між оперативністю дисциплінарного реагування на прояви корупційних ризиків державними службовцями та дотриманням їхніх прав і законних інтересів у дисциплінарному провадженні.

Список літератури:

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#n1769>.
2. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>.
3. Юридична відповідальність за корупційні правопорушення: законодавство, актуальна судова практика, коментарі, роз'яснення, міжнародний досвід. Київ : «Центр учбової літератури», 2022. 442 с. URL: https://jurkniga.ua/contents/yuridichna-vidpovidalnist-za-koruptsiyni-pravoporushennya-zakonodavstvo-aktualna-sudova-praktika-komentari-rozysnennya-mizhnarodniy-dosvid.pdf?srsId=AfmBOosP_rGB6_dwA3ri0ftpSMp07E9N2xdqQcVme5-Wi2Hsc4CPbPF.
4. Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 25 березня 2016 р. № 243 і від 4 грудня 2019 р. № 1039: постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2022 № 873. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/873-2022-%D0%BF#n11>.
5. Про затвердження Положення про Комісію з питань вищого корпусу державної служби: постанова Кабінету Міністрів України від 25.03.2016 № 243. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/243-2016-%D0%BF#Text>.
6. Про затвердження Порядку здійснення дисциплінарного провадження: постанова Кабінету Міністрів України від 04.12.2019 № 1039. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1039-2019-%D0%BF#Text>.
7. Бортник С. М. Особливості дисциплінарної відповідальності працівників поліції за вчинення корупційних правопорушень. *Протидія корупції: правове регулювання і практичний досвід* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 3 груд. 2021 р.). Харків : ХНУВС, 2021. С. 16–18. URI: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/11202>.

8. Лошицький М. В. Дисциплінарна відповідальність державних службовців кримінально-виконавчої служби України за корупційні правопорушення в умовах правового режиму воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 9. С. 466–469. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-9/112>.

9. Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 № 2123-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2123-20#Text>.

Dobrianska N. V. ADMINISTRATIVE AND LEGAL FEATURES OF DISCIPLINARY LIABILITY OF CIVIL SERVANTS FOR CORRUPTION OFFENSES IN CONDITIONS OF MARTIAL STATE

The article provides a comprehensive analysis of the administrative and legal aspects of disciplinary liability of civil servants for corruption offenses under martial law. The author has established that the introduction of martial law has significantly influenced the practice of applying disciplinary measures, necessitating a prompt response to violations that may negatively affect the efficiency of the civil service and public trust. It is argued that administrative and legal mechanisms of disciplinary liability are a necessary condition for maintaining the rule of law and preventing corruption risks, as they allow officials to be held accountable in a timely manner without applying criminal or administrative liability. The article analyzes the regulatory legal acts that regulate disciplinary proceedings for corruption offenses, including under martial law, namely the laws of Ukraine “On Prevention of Corruption”, “On Civil Service” and amendments thereto, as well as by-laws. Particular attention is paid to special procedures for the application of disciplinary sanctions during martial law in relation to a separate category of civil servants.

It is argued that the administrative-legal approach to the disciplinary liability of civil servants during martial law is an effective measure to prevent corruption risks, as it combines the efficiency of response with compliance with the principles of legality and protection of the rights of officials. The need for systemic legal regulation and the development of scientifically based recommendations for improving disciplinary mechanisms that will ensure the stability and transparency of the public service in conditions of extraordinary challenges is emphasized.

Based on the analysis, a number of shortcomings in legal regulation in this area were identified. To eliminate the identified shortcomings, directions for improving the administrative and legal regulation of disciplinary liability have been proposed, in particular, clarifying the procedures for initiating disciplinary proceedings, establishing clear criteria for determining a corruption offense in the context of official duties, and creating mechanisms for monitoring the effectiveness of disciplinary influence on civil servants.

Keywords: public service, civil servant, martial law, disciplinary liability, corruption violations.

Дата першого надходження статті до видання: 28.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 04.05.2026